

аспірантами набутих знань, умінь і навичок на семінарському занятті та під час виконання завдань, призначених для самостійної роботи. Дидактичний матеріал відповідає навчальній меті заняття й відтворює предметний та науковий контексти професійної діяльності, а також сприяє формуванню в здобувачів освіти професійного педагогічного світогляду, дослідницьких умінь.

Список використаних джерел

1. Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки; галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка). Харків : ХНУ імені Каразіна, 2023. 23 с.
2. Тамозька І. В. Доцільність використання історико-педагогічного досвіду підготовки науково-педагогічних кадрів найвищої кваліфікації в сучасних умовах. *Дидаскал : часопис «Трансформації вищої педагогічної освіти : світовий і український контекст» : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 16–17 листопада 2021 р.)*. Полтава, 2021. № 22. С. 27–31. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18257>
3. Kosarieva H., Vasylenko O., Breslavets N., Tamozhska I., Anikina I., Mordovtseva N. Methods of Critical Thinking in Classes of Philological Disciplines in Higher Education Institutions : Neuroscientific Approach. *Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. Iasi, 2023. Vol. 13. Issue 4. С. 459–470. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/399>
4. Piddubna N., Pavlova I., Ievliev O., Tamozhska I., & Varga N. Pedagogical features of the development of sociocultural competence in the process of Rural Education. *Revista Brasileira de Educação do Campo*. 2022. V.7. e13892. DOI: <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e13892>

Ірина ПЕТРЕНКО

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Впровадження у сфери діяльності науково-технічного прогресу, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та процесів у наукових дослідженнях, виробництві, сфері послуг ставить перед системою освіти України нові завдання. Професійний фахівець має швидко обробляти величезний потік наукової, методичної, психолого-педагогічної інформації, знаходити ключ до оперативного розв'язання завдань, що поставлені перед ним, використовуючи світовий досвід, приймати соціально відповідальні рішення, передбачати їх наслідки. Розвиток наукових досліджень в Україні особливо необхідний як основа обґрунтованого державного управління суспільством, усіма сторонами його матеріального, соціального й духовного життя.

Метою даної студії є визначення проблем та розгляд шляхів вдосконалення організації та методики наукових досліджень в Україні.

Із практичної точки зору основною проблемою наукових досліджень є встановлення різниці між наукою і науковою пізнавальною діяльністю. Не менше значення має визначення структури науки, тобто встановлення певної обґрунтованої сукупності ознак, на основі яких ті чи інші пропозиції слід вводити в певні компоненти науки. Першим таким компонентом треба визначити обґрунтування необхідності описуваних пропозицій. У більшості випадків навіть із актуальних пропозицій спостерігаються різні визначення їх суті, що потребує виділення другої компоненти науки – опису таких визначень, їх критичної оцінки та висновків, що мають логічну

форму висловлювань, які щось стверджують або заперечують, дотримуючись вимог істинності.

У процесі практичної реалізації результатів наукових досліджень чи не найважливішу роль відіграє правильність проведення та підбиття підсумків наукових дискусій, адже в їх ході мають бути встановлені істинність і практична значимість тих чи інших пропозицій на основі визнання їх більшістю наукової спільноти. Істинність наукових висновків особливо важлива в юридичній практиці. Наприклад, неправильна, неточна чи неповна характеристика завдань аналізу, обліку, менеджменту та інших наук може стати основою прийняття несправедливих судових рішень за позовами працедавців до своїх менеджерів, аналітиків, бухгалтерів та інших спеціалістів щодо невиконання ними своїх службових обов'язків, і навпаки – дасть змогу порівняно легко виправдати практично будь-які дії відповідачів адвокатам, яким відомі результати дискусії в частині суті й завдань відповідних наук.

Дані дискусії щодо практичної цінності результатів наукових досліджень сприятимуть обґрунтованому і правильному їх вибору суб'єктами господарювання й іншими зацікавленими юридичними та фізичними особами.

Важливу роль у вдосконаленні наукових досліджень відіграють наукові дискусії як найефективніша форма колективної творчої праці. Їх проводять під час обговорення будь-якої наукової роботи (дисертації, наукові доповіді, статті й т. п.). При цьому важливо дотримуватися всіх умов, що забезпечують її плідність. Опоненти мають бути активними, вміти знайти позитивні аспекти обговорюваної роботи, правильно висловлювати точку зору автора роботи, чітко формулювати суть його помилок, у доброзичливій формі вказувати можливі шляхи їх усунення. При проведенні дискусії важливо дотримуватися вимог етики. Критикуючи помилки і недоробки наукового дослідження, учасники обговорення не повинні зачіпати особисті якості й наукові здібності автора наукової роботи.

Аналіз наукових досліджень показує, що у них далеко неоднозначно трактується поняття методу. Тому пропонуємо користуватися узагальненим його поняттям.

Метод (у тій чи іншій формі) це сукупність певних правил, способів, норм пізнання й дій, це система принципів, вимог, які орієнтують суб'єкти на розв'язання конкретної задачі, досягнення певного результату у даній сфері діяльності [1, с. 3]. Метод як шлях пошуку істини, дозволяє економити сили і час руху до мети найкоротшим шляхом. Основною функцією методу є регулювання пізнавальної і других форм діяльності.

В основі будь-якого методу навчання лежить теорія, яка виступає його необхідним передбаченням і визначає його ефективність. У свою чергу метод розширюється в систему, використовується для поглиблення і узагальнення знань, реалізації їх на практиці.

Метод існує і розвивається у складній діалектиці суб'єктивного об'єктивного, за визначальної ролі останнього. Тому будь-який метод несе об'єктивність, змістовність, фактичність.

Одночасно він суб'єктивний, але не як сукупність мислених прийомів, правил і процедур, а як продовження і завершення об'єктивності, з якої він виник.

Загальнонаукові підходи і методи досліджень набули особливого розвитку у науці у ХХІ ст. Вони є своєрідною проміжною методологією між філософією і фундаментальними теоретико-психологічними положеннями досліджень. До них найчастіше відносять такі поняття, як інформація, модель, структура, функція, система, елемент, зв'язки тощо.

Загальнонаукові поняття і концепції є основою для формування відповідних методів і принципів дослідження. Вони забезпечують зв'язок і ефективну взаємодію філософської методології з спеціальними науковими знаннями і методами наукових

досліджень. До загальнонаукових відносять системний і структурно-функціональний, кібернетичний, ймовірнісний підходи, моделювання, формалізацію тощо. Важлива роль названих підходів полягає у тому, що вони визначають взаємоперехід філософського і конкретно наукового знання, а відповідно і методів.

Конкретно-наукові методи це сукупність способів, принципів пізнання, дослідницьких прийомів і процедур, що застосовуються у тій чи другій галузі науки, що розглядають відповідну форму руху матерії. Зокрема, до таких відносяться методи класичної механіки, квантової фізики, хімії, біології і гуманітарних та соціальних наук.

Таким чином, у науковому дослідженні функціонує складна, динамічна, цілісна, субординована система множини методів різних рівнів, сфер дій, спрямованості, які завжди реалізується з урахуванням конкретних тем досліджень.

Науковими методами емпіричного дослідження є спостереження як цілеспрямоване сприйняття явищ дійсності, яке пов'язане з їх описом і вимірюванням. Крім цього використовуються порівняння та експериментальне вивчення певного явища, де проводиться активне втручання у протікання процесів, що досліджуються.

До наукових методів теоретичного дослідження найчастіше виділяють формалізацію, аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний методи.

Формалізація відображає змістові результати досліджень у знаковій формі. Вона створює точне відображення в уяві ці результати з метою виключення можливості неоднозначного розуміння. За формалізації роздуми про об'єкт та предмет дослідження, переноситься у площину оперування принципами, положеннями категоріями. Їх взаємодія може замінитись висловлюватись через розгляд властивостей і відношень предмету досліджень. Формалізації відіграють суттєву роль, коли уточнюються наукові висновки. Проте формальний метод навіть у послідовному його проведенні не охоплює всіх проблем логіки наукового пізнання.

Аксіоматичний метод – це спосіб формування наукових висновків з побудови наукової теорії, заснований на деяких вихідних положеннях-аксіомах (постулатах) логічним шляхом. Засобами доведення виводяться всі інші твердження. Зокрема, для виводу теорем із аксіом, одних формул із других формулюються спеціальні правила дій [2, с. 270].

Гіпотетико-дедуктивний метод - спосіб теоретичного дослідження, сутність якого полягає у створенні системи дедуктивно зв'язаних між собою гіпотез. У кінцевому рахунку з них виводяться обґрунтування емпіричних фактів. Цей метод ґрунтується на виведенні дедуктивним способом із гіпотез і других посилок, істинного значення новизни. А це означає, що висновок, одержаний на основі даного методу, безумовно буде мати лише ймовірний характер.

У наукових дослідженнях широко використовуються загальнологічні методи і прийоми дослідження. До них, насамперед, можна віднести: аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізацію, індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання.

Аналіз – реальне або мислене розділення об'єкту, системи на складові частини. Синтез – об'єднання у єдине ціле на більш високому рівні узагальнень і абстракції.

Абстрагування – процес відволікання від ряду властивостей і відношень у явищі, що вивчається з одночасним виділенням властивостей, які цікавлять дослідника.

Ідеалізація – мислена процедура, пов'язана з утворенням абстрактних ідеалізованих об'єктів, принципово не існуючих у дійсності: «матеріальна точка», «ідеальний газ», «модель атома», «чорна діра», «абсолютно чорне тіло», «інформаційне суспільство» тощо. Вказані об'єкти існують лише в уяві. Ідеалізація тісно пов'язана з абстрагуванням і мисленим експериментом.

Індукція є рух думки від одиничного, відокремленого факту, дослідного висновку до загального за результатами узагальнення у висновках.

Дедукція – супровід процесу пізнання від загального до конкретного, одиничного.

Аналогія – відповідність, схожість у деяких сторонах явища, властивостях і відношеннях між нетотожними об'єктами. На основі виявленої схожості дослідник робить відповідні висновки, умовиводи за аналогією.

Моделювання є методом дослідження певних об'єктів шляхом відтворення їх характеристик на іншому об'єкті-моделі, яка являє собою аналог того чи іншого фрагменту дійсності, речовинного чи уявного оригіналу моделі. Між моделлю і об'єктом, що вивчається, новина бути подібність у фізичних характеристиках, елементах, структурі, функціях тощо. Форми моделювання досить багатообразні: предметно фізичне і знакове. Важливою формою дослідження є математичне та комп'ютерне моделювання.

Отже, доцільно звернути увагу, що методологія наукового дослідження, як і сама наука, є явищем конкретно-історичним. Відповідно для нього характерними виявились наступні методологічні новації: зміна характеру об'єкту дослідження. Ним все частіше стають саморозвиваючі системи, складні об'єкти, де посилені ролі міждисциплінарних, комплексних програм їх вивчення; усвідомлення необхідності глобального усестороннього сприйняття світу. Звідси висновок про зближення природничих і соціальних наук, обмін їх методами дослідження, раціональних і ірраціональних, наукових і ненаукових підходів.

Все більш характерним для сучасної науки становиться методологічний плюралізм; широке запровадження у науку і наукові дисципліни ідей і методів синергетики – теорії самоорганізації, орієнтованої на пошук законів еволюції відкритих не рівноважних систем будь-якого походження: природного, соціального, пізнавального; запровадження у дослідженнях таких понять, як невизначеність, схоластичність, ймовірність, порядок і хаос, нелінійність, інформація, ентропія тощо, що виражають характеристики реального нерівноважного, нестабільного світу в цілому і кожної його сфери зокрема.

У сучасній науці звичними є категорії випадковість, можливість, розвиток і суперечність, причинність тощо; все більшого і широкої поширення набувають у наукових дослідженнях ідеї «історизації», «діалектизації», «інтеграції» науки; побудова інформаційного суспільства викликає з'єднання об'єктивного реального світу і людини, зближення і взаємодію їх методів, визнання значення «антропного принципу», який встановлює зв'язок між Всесвітом і еволюцією життя людини на Землі; посилення математизації наукових теорій і підвищення рівня їх абстрактності і складності, підвищення ролі кількісних формально-абстрактних методів пізнання. Цей процес переплітається із зростанням значимості філософських методів, без яких не може обійтись жодна наука; підвищення ролі ціннісного і інформаційного підходів, методу соціально-гуманістичних експертиз, ролевих і імітаційних ігор, кількісних і статистично-ймовірнісних прийомів і засобів пізнання.

Зазначені методології утворюють систему, в межах якої є певна суспільність. Філософський рівень тут є змістовим щодо будь-якого методологічного знання, який визначає світоглядні підходи до процесу пізнання.

Список використаних джерел

1. Білуха М. Основи наукових досліджень. К. : Вища школа, 2007. 202 с.
2. Судакова О.І., Судакова Д.А. Вдосконалення організації та методики наукових досліджень в Україні. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132415214.pdf> (дата звернення: 5.11.2023).